

NOUA GENERAȚIE” ÎN CULTURĂ ȘI POLITICA DREPTEI DIN ROMÂNIA INTERBELICĂ.

Mentori și discipoli

*

THE NEW GENERATION" IN THE CULTURE AND POLITICS OF RIGHTS IN INTERWAR ROMANIA.

Mentors and disciples

*

LA NOUVELLE GÉNÉRATION" DANS LA CULTURE ET LA POLITIQUE DES DROITS DANS LA ROUMANIE DE L'ENTRE-GUERRE.

Mentors et disciples

Dr. Corneliu CIUCANU¹

Rezumat: După Marea Unire de la 1918, societatea românească a fost nevoită să reacționeze la noi agresivități îndreptate asupra hărții mentale și identitar-spirituale a poporului român. Pericolul comunismului dizolvant, internaționalist și ateist a declanșat reacția naționalist-creștină a tineretului universitar, iar deficiențele regimului democrației parlamentare românești dintre cele două războaie mondiale (politicianism, corupție, demagogie) au generat radicalizarea noii generații și au potențat discursul anti-sistem.

Cuvinte cheie: tineret, generație, discurs, tradiție, autentic, dreaptă radicală, nationalism-creștin, comunism, politicianism, corupție, demagogie, anti-sistem.

*

Abstrat: After the Great Union of 1918, Romanian society had to react to new aggressions directed at the mental and identity-spiritual map of the Romanian people. The danger of dissolving, internationalist and atheist communism triggered the nationalist-Christian reaction of the university youth, and the deficiencies of the parliamentary democracy regime Romanians between the two world wars (politicism, corruption, demagoguery) generated the radicalization of the new generation and strengthened the anti-system discourse.

Key words: youth, generation, discourse, tradition, authentic, radical right, Christian nationalism, communism, politics, corruption, demagoguery, anti-system.

*

Résumé: Après la Grande Union de 1918, la société roumaine devait répondre à une nouvelle agression dirigée contre la carte mentale et identitaire-spirituelle de peuple roumain. Le danger du communisme dissolvant, internationaliste et athée déclenche la réaction nationaliste-chrétienne de la jeunesse de l'université, et les lacunes du régime de la démocratie parlementaire roumaine entre les

¹ Cercetător științific la Centrul de Istorie și Civilizație Europeană din cadrul Academiei Române-Filiala Iași.

deux guerres mondiales (politicianisme, corruption, démagogie) ont généré la radicalisation de la nouvelle génération et la potentialisation du discours anti-système.

Mots clés: *jeunesse, génération, discours, tradition, authentique, droite radicale, nationalisme chrétien, communisme, politique, corruption, démagogie, anti-système.*

*

După Marea Unire, noile realități de ordin demografic, economic (reforma agrară), și politic (reforma electorală și modificările produse în dinamica jocului politic prin accesul în viața publică a unor categorii sociale ignorate până atunci) și-au pus fundamental amprenta asupra mentalului colectiv, au ridicat nivelul așteptărilor societății românești și au declanșat o nouă abordare, un nou val de optimism, sesizabil, în special, în rândurile tineretului². Societatea românească și cu precădere tineretul au căutat noi formule politico-ideologice și spirituale pentru a răspunde noilor provocări și pentru a contracara o serie de pericole ce amenințau fundamentul și stabilitatea statului național-unitar. Pericolul comunismului dizolvant a declanșat reacția dreptei naționaliste, iar deficiențele regimului democrației parlamentare românești dintre cele două războaie mondiale au determinat radicalizarea tineretului³. În definitiv, primele manifestări ale tinerilor studenți, viitori fondatori ai Legiunii sunt net anti-bolșevice și au blocat proliferarea comunismului la Universitatea din Iași. Apărută în mediul studentesc ieșean ca o reacție la ofensiva comunismului internaționalist și ateu, Mișcarea Legionară s-a definit ca organizație naționalistă și creștină, asumându-și discursul radical de dreapta⁴. După o scurtă colaborare cu profesorul A. C. Cuza în cadrul Ligii Apărării Național-Creștine, Corneliu Zelea Codreanu și liderii studenților naționaliști au părăsit gruparea cuzistă înființând Legiunea Arhanghelului Mihail, la 24 iunie 1927. Dacă anticomunismul a constituit elementul principal al discursului politic

² Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria Românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, Editura Paideia, 1999, p. 17 și urm. Istoricul Ioan Scurtu precizează că „mentalul colectiv al românilor a fost influențat de trei factori esențiali: unirea, războiul și reformele, care au impus o trăire intensă, o largă participare a populației”.

³ *Ibidem*, pp. 29-32.

⁴ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași (S.J.A.N.I.), fond. Universitatea Iași - Rectorat, dosar. 1003/1922, f. 428; *ibidem*, dosar. 893/1918, f. 85; *ibidem*, dosar. 897/1919 f. 492; Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM.), fond 680, Inv.1, dosar 3457 (II), f. 672; Armin Heinen, *Legiunea “Arhanghelul Mihail”. Mișcare socială și organizație politică. O contribuție la problema fascismului internațional*, București, Humanitas, 1999, pp. 75-77 (ediția originală, München, 1986); A. C. Cuza *Mișcările studențești și cauzele lor*, București, Tipografia și legătoria de cărți ”Deliormanul”, 1925, passim; idem, *Numerus clausus*, București, Editura Ligii Apărării Național Creștine, 1924, p.2 și urm; Gabriel Asandului, *A. C. Cuza. Politică și cultură*, Iași, Editura Fides, 2007, p. 137; Maria Someșan, *Mișcarea studențească din 1922*, Anuarul Institutului de Istorie Recentă, vol. I, 2002, p. 2 și urm; Corneliu Ciucanu, *Dreapta românească interbelică. Politică și ideologie*, Iași, Editura Tipo Moldova, 2009, p. 94 și urm.

legionar, ascensiunea Mișcării în anii '30 s-a produs în urma unor abordări tematice mult mai complexe, pe care le-a exploatat cu mare abilitate propagandistică⁵.

⁵ Despre geneza și evoluția dreptei național-creștine și a Mișcării Legionare: Gh. Buzatu, Corneliu Ciucanu, Cristian Sandache, *Radiografia Dreptei Românești (1927- 1941)*, Iași, Editura Tipo Moldova, 2010 (ediția originală, București, Editura FF Press, 1996); Victor Roncea, Gh. Buzatu, eds., *Documente din arhiva Corneliu Zelea Codreanu*, vol. I-XXVI, Iași, Editura Tipo Moldova, 2012; Gh. Buzatu, Radu-Dan Vlad, eds., *Evenimentele din ianuarie 1941 în arhivele germane și române*, I-II, București, Editura Majadahonda, 1998-1999; Ioan Scurtu, coord., *Totalitarismul de dreapta în România, Origini, manifestări, evoluție. 1919-1927*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 1996. Din aceeași serie: *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*, vol. II-VII, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2000-2007; Kurt Treptow, Gh. Buzatu, „Procesul” lui *Corneliu Zelea Codreanu (Mai, 1938)*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1994; Stela Cheptea, ed., *Horia Sima în fața istoriei. Studii și documente*, Iași, Editura Dosofteri, 1999; Dana Beldiman *Armata și Mișcarea Legionară (1927-1947)*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2002; Cristian Sandache, *Istorie și biografie. Cazul Corneliu Zelea Codreanu*, București, Editura Mica Valahie, 2005. Răzvan Codrescu, *Spiritul Dreptei. Între tradiție și actualitate*, București, Editura Anastasia, 1997; idem, *În căutarea Legiunii pierdute*, București, Editura Vremea, 2001; Sorin Lavric, *Noica și Mișcarea Legionară*, București, Editura Humanitas, 2007; Dragoș Zamfirescu, *Legiunea Arhanghelul Mihail de la mit la realitate*, București, Editura Enciclopedică, 1997; Adrian Gabriel Lepădatu, *Mișcarea legionară: mit și realitate*, Chișinău, Editura Cartier, 2005; Puiu Dumitru Bordeiu, *Mișcarea Legionară în Dobrogea între 1933-1941*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2003; idem, *Mișcarea Legionară în Dobrogea anilor 1932-1940 în documente*, Constanța, Editura Muntenia, 2012; Tiberiu Tănase, *Fețele monedei. Mișcarea legionară între 1941-1948*, București, Editura Tritonic, 2010; Daniel Deaconu, *Realitatea unui mit: Corneliu Codreanu*, Iași: Timpul, Piatra Neamț: Cetatea Doamnei, 2009; Radu Florian Bruja, *Extrema dreaptă în Bucovina*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2012; Corneliu Ciucanu, *op.cit.*; idem, *Mișcarea Legionară în Basarabia*, în “Europa XXI” (revista Centrului de Istorie și Civilizație Europeană. Academia Română-Filiala Iași), vol. XIII–XIX/2004-2005, *Români între ruși și sovietici*, Iași, Casa Editorială Demiurg, pp. 111-173. Între istoricii străini care s-au ocupat de problematica Mișcării Legionare și de personalitatea lui Corneliu Zelea Codreanu amintim pe: Lorenzo Barachi Tua, *La Guardia di Ferro*, Firenze, 1938 (ediția în română, *Garda de Fier*, București, Tipografia „Bucovina”, 1940, ambele ediții au apărut cu o prefață semnată de Mihail Manoilescu); Paul Guirad, *Codreanu et La Garde de Fer*, Paris, 1940; ed. a II-a, München, Colecția “Dacia”, 1966; ed. a III-a București, Editura Majadahonda, 1998. Klaus Charlé, *Die Eiserne Garde*, Berlin-Wien, 1939; A. Panini-Finotti, *La Guardia di Ferro*, Firenze, 1938; E. Saleo, *Mussolini e Codreanu*, Palermo, 1942; Jérôme et Jean Tharaud, *L’envoyé de l’Archange*, Paris, 1939; A. Panini-Finotti, *Da Codreanu a Antonescu. Romania di ieri e di oggi*, Verona, 1941; T. Escolar, J. Nieto, *Vida y doctrina de C.Z. Codreanu*, Madrid, 194; Ernst Nolte, *Three Faces of Fascism. Action Française. Italian Fascism. National Socialism*, New York, New American Library, 1979; Iulius Evola, *Naționalism și asceză. Reflecții asupra fenomenului legionary*, Alba Iulia-Paris, Editura Fronde, 1998; Armin Heinen, *Legiunea “Arhanghelul Mihail”. Mișcare socială și organizație politică. O contribuție la problema fascismului internațional*, Traducere din germană de Cornelia și Delia Eșianu, București, Humanitas, 1999. Ediția originală, Armin Heinen, *Die Legion „Erzengel Michael” in Rumänien. Soziale Bewegung und politische Organisation. Ein Beitrag zum Problem des internationalen Faschismus*, München, R. Oldenbourg Verlag, 1986; Nicholas M. Nagy-Talavera, *The Green Shirts and the Others. A History of Fascism in Hungary and Romania*, Stanford, Hoover Institution Press, 1970, p. 294. Lucrarea a fost tradusă și în românește la București, Editura Hasefer, 1996; Francisco Veiga, *Istoria Gărzii de Fier. 1919-1941. Mistica ultranaționalismului*, București, Editura Humanitas, 1993, (ed. originală *La mística ultranacionalismo. Historia de la Guardia de Hierro. Rumania. 1919-1941*, Barcelona, 1989); Claudio Mutti, *Penele Arhanghelului. Intelectualii români și Garda de Fier (Nae*

Faptul că minoritățile naționale dețineau poziții dominante în viața economică (industrie, bănci comerț) și sentimentul cvasi-unanim că elemente din cadrul unor minorități sunt ne-loiale statului național român activând în mișcarea comunistă sau îmbrățișat teze iredentiste, revanșarde (maghiarii, rușii, evreii) au constituit un permanent motiv de tensiune în societatea românească interbelică, potențând radicalismul național-creștin. Pe de altă parte, comunicarea precară între instituții, discontinuitatea efortului de reformă, demagogia, politicianismul, corupția au afectat imaginea clasei politice, care s-a dovedit incapabilă să gestioneze imensul capital de încredere investit de societatea românească interbelică în reprezentanții ei. Aceste carențe ale regimului democrației parlamentare românești interbelice au servit drept argumente facile discursului anti-sistem promovat de dreapta radicală.

Pe fondul reîntregirii tuturor provinciilor românești în cadrul statului național-unitar și ca urmare a aplicării celor două reforme cu caracter novator și reparatoriu, totodată, (reforma agrară și adoptarea votului universal), nivelul așteptărilor și speranța într-un viitor mai bun au crescut considerabil în societatea românească.

Imediat după război, valul de simpatie pentru gen. Alex. Averescu și Partidul Poporului s-a stins din cauza eșuării temei *răspunderilor* și pe fondul politicianismului dovedit de oamenii generalului⁶. Un alt moment eșuat îl constituie dezastroasele guvernări național-tărăniste. După ce câștigaseră alegerile din noiembrie 1928 cu un procent zdrobitor, din cauza disfuncționalității cabinetelor național-tărănist, a lipsei de coeziune ministerială dar și din cauza dificultăților întâmpinate în timpul marii crize economice, s-a spulberat mitul cinstei și onestității ardelenilor lui Maniu și Vaida-Voevod. Corupția și afacerismul au afectat imaginea romantică și incoruptibilă (costruită cu migală, pas cu pas, după 1918, în opoziție) a oamenilor politici național-tărăniști și a *sfinxului de la Bădăcin*⁷. De asemenea, guvernarea P. N. Ț a disipat și mitul *revoluției țărănești*, concept lansat ditirambic de mediile intelectuale ale partidului (Virgil Madgearu, Ion Răducanu, Petre Andrei, Ion Borcea, dr. Nicolae Lupu ș. a). Spulberarea acestor idei - convențional numite *mituri* în abordare noastră -

Ionescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica, Vasile Lovinescu), prefață Philippe Baillet, traducere Florin Dumitrescu, ediție îngrijită și postfață de Răzvan Codrescu, București, Editura Anastasia, 1997; Claudio Mutti, *Mircea Eliade, Legiunea și noua inchiziție*, ediție Răzvan Codrescu, București, Editura Vremea, 2001; Michelle Rallo, *România în perioada revoluțiilor naționale din Europa (1919-1945)*, București, 1993; Eugen Weber, *Varieties of Fascism. Doctrines of Revolution in the Twentieth Century*, Princeton, Toronto, New York, London, D. Van Nostrand Co. Inc., 1964; Hans Rogger, Eugen Weber, *Dreapta europeană. Profil istoric*, (trad. Iulian Mercea), București, Ed. Minerva, 1995; Oliver Jens Schmitt, *Corneliu Zelea Codreanu. Ascensiunea și căderea "Căpitanului"* (traducere de Wilhelm Tauwinkl), București, Humanitas, 2017;; Traian Sandu, *Istoria Gărzii de Fier. Un fascism românesc*, Chișinău, Editura Cartier, 2019;

⁶ Alexandru Averescu, *Răspunderile*, Iași, Editura Ligii poporului, 1918, p. 2 și urm.; Ioan Scurtu, *Din viața politică a României. Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc, 1918-1926*, Editura Litera, București, 1975, p. 28; Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 27-28.

⁷ Este vorba de omul politic Iuliu Maniu, apreciat la superlativ de partizani, acuzat în termeni peiorativi de către adversarii politici („iezuitul de la Bădăcin”; „Cunctatorul”; „inchizitorul șef de la Blaj” etc.)

face loc altuia, și anume *mitului legionar*. O parte a societății românești credea că a venit timpul unor schimbări în clasa politică prin implicarea tineretului. Se pune problema unei noi elite politice incoruptibile, ascetice, total dăruită binelui public, se dorea „o țară bogată și miniștri săraci”⁸, după cum formulase în cel mai pur stil idealist sociologul Traian Brăileanu⁹. Prin urmare, carențele democrației românești și „păcatele” clasei politice au alimentat mesajul anti-sistem legionar, constituind un alt factor al ascensiunii dreptei radicale. În replică la corupția și demagogia partidelor, Mișcarea Legionară promitea asanarea societății românești prin lichidarea politicianismului și afacerismului în baza unui amplu proces de regenerare morală, care să determine formarea unei noi elite politice dedicate exclusiv comunității naționale¹⁰. Or *mitul Codreanu* s-a configurat și difuzat în societatea românească datorită acestui mediu prielnic aflat în așteptare după consumarea *speranței Averescu* și eșuarea *revoluției țărănești*, slab coordonată de Maniu-Mihalache. Capitalul de încredere a fost rapid *devorat* de ineficiența punerii în practică a tezei *răspunderilor*, de inconsecvența cabinetelor național-țărăniste (sortite a governa în plină criză economică) și a fost captat, în cele din urmă, de Legiune și de liderul ei. Nevoia unui personaj incoruptibil, dinamic, fără vicii, bun creștin - într-o țară majoritar ortodoxă -, nevoia de noi orizonturi și promisiunea, deși destul de vagă, a unui mesianism românesc, aceste imperative, oarecum confuze, idealiste, au creat climatul propice ascensiunii Mișcării. Pe acest mediu aflat în febrilă așteptare s-au pliat Codreanu și organizația sa sub impulsul spiritului de frondă afișat de noua generație în raport cu vechea elită politică¹¹ și față de evidenta criză de sistem, care bloca ascensiunea tineretului spre funcții, pentru că în epocă s-a vorbit și scris foarte mult despre șomajul

⁸ Traian Brăileanu, *Sociologia și arta guvernării. Articole politice*, ediția a II-a, București, 1940, p.301.

⁹ Radu Florian Bruja (coordonator), *Traian Brăileanu. Studii, documente, încercări literare*, Iași, Editura Junimea, 2012; Corneliu Ciucanu, *Profesorul Traian Brăileanu și conceptual de elită în spațiul cultural-politic al drepte românești intrenelice*, în Traian Brăileanu, *Sociologia și arta guvernării. Articole politice*, ediție anasatatică, Iași, Editura Tipo Moldova, 2012, pp. I-XLVI; Corneliu Ciucanu, *Un doctrinar uitat al drepte românești interbelice. Profesorul Traian Brăileanu și teoria elitelor*, în „Ioan Neculce”, *Buletinul Muzeului de Istorie al Moldovei*, XVI-XVIII, 2010-2012, pp. 159-176

¹⁰ Într-un articol din *Însemnări sociologice*, Traian Brăileanu afirma că: “D-l Corneliu Codreanu a înțeles de la început că un conducător trebuie să fie, în primul rând, un organizator și un educator. Problema ce și-a propus spre dezlegare a fost, deci, formarea legionarului, a Românului nou, a Românului de elită. Crearea unui tip opus tipului de politician, a unui om, deci, care să aibă toate virtuțile ce se cer unei elite politice naționale și căruia să-i lipsească viciile politicianului demagog și corupt” (Corneliu Ciucanu, *Un doctrinar uitat al drepte românești interbelice ...*p. 131)

¹¹ Vezi Sorin Lavric, *Noica și Mișcarea Legionară*, București, Humanitas, 2007, p.67. Vară primară a lui C. Noica, tânăra elevă Adina Cassasovici, își amintește că: “În anii '30, dacă aveai între 16 și 25 de ani și posedai o inteligență peste medie, nu aveai cum să nu intri în Mișcarea Legionară. Era o modă care plutea în aer și care ne atrăgea prin spiritul de frondă pe care-l puteam arăta unor politicieni pe care îi disprețuiam sincer. La asta se adăuga spiritul de competiție dintre noi, genul de întrecere în care toți au de câștigat dacă au în minte o cauză comună. Iar Codreanu ne dăduse o cauză comună. Mișcarea Legionară a fost o stare de spirit a unor tineri care voiau să sfideze clasa politică și care găseau fiori de plăcere în riscul pe care-l aducea cu sine sfidarea” .

intelectual și despre inflația de diplome¹². Legiunea a exploatat aceste așteptări și insatisfacții ale tineretului, a creionat o nouă conștiință civică, impregnată de morala creștină, cu accente mistice și ascetice. Totodată, a reevaluat conceptul demnității românești și a supradimensionat teza întâietății și a drepturilor noastre, activând un orgoliu național ofensiv. A oferit noi perspective sociale și politice aderentilor și a etalat la nivel doctrinar – așa cum au pretins ideologii Mișcării - o nouă misiune istorico-transcendentă a națiunii¹³.

În primii ani după război, modernizarea României continua să înfrunte grave dificultăți economice și sociale în condițiile unui capitalism parazitar și periferic, de suburbie a metropolei capitaliste europene, într-o atmosferă de insecuritate economică și cu o viață parlamentară deficitară. În acest context, s-a cristalizat concepția că o replică serioasă în raport cu Occidentul nu poate demara decât pe tărâm cultural¹⁴. Totodată, scientismul occidental era amprenta epocii și el a trezit reacții contradictorii firești în sânul intelectualității noastre, preocupată de soarta și destinul culturii românești¹⁵. Perioada interbelică debutase cu sumbre profeții lansate de către Oswald

¹² Vezi Mircea Eliade, *Piloții orbi*, în „Vreamea”, anul VIII, nr. 505, 19 septembrie 1937; idem, *Noua aristocrație legionară*, în “Vreamea”, anul IX, nr. 522 din 23 ianuarie 1938; idem, *De ce cred în biruința Mișcării Legionare*, în “Buna Vestire”, anul I, nr. 244 din 17 decembrie 1937. Mircea Eliade, pe lângă exprimarea tranșantă a atașamentului față de Mișcare, acuză exponenții regimului politic interbelic de neglijență și incapacitate în rezolvarea problemelor tinerei generații intelectuale: “Și mai întrebăm ce-au făcut politicienii noștri pentru oamenii cu adevărată <personalitate> care au ieșit la lumină prin munca, geniul sau talentul lor, și au fost osândiți la o viață de mediocritate și jertfă. Ce-au făcut politicienii noștri din toate partidele, pentru un Lucian Blaga, un Aron Cotruș, un Camil Petrescu, un Perpessicius și alții. Ce-au făcut politicienii noștri pentru generația tânără de cărturari, artiști, tehnicieni și gânditori? Care este tânăru cu <personalitate> pe care l-a descoperit vreun partid politic și l-a pus în locul care-l merită, i-a dat puțină să-și fructifice inteligența sau talentul pentru binele obștesc?”

¹³Corneliu Z. Codreanu, *Pentru legionari*, vol.I, Sibiu, Editura “Totul pentru Țară”, Tipografia Veștemean, 1936, p. 310; Ion I Moța, *Cranii de lemn. Articole 1922-1936*, ediția a VI-a, București, Editura Mișcării Legionare, 1940, p. 174; Vasile Marin, *Crez de generație*, ediția a IV-a, București, 1941, p. 147; Nicolae Roșu, *Dialectica naționalismului*, București, Editura “Cultura Națională, 1937, p. 357; Mircea Eliade, *De unde începe misiunea României*, în „Vreamea”, an X, nr. 477, 28 februarie 1937, p.3; idem, *Revoluția creștină*, în „Buna Vestire”, an I, nr. 100, 27 iunie 1937, p. 3; idem, *România în eternitate*, “Vreamea”, an. IX, nr. 444, 5 iulie 1936; idem, *Comentarii la un jurământ*, *ibidem*, an.X, nr.476, 21 februarie 1937; Gheorghe Racoveanu, *Mișcarea Legionară și Biserica. Omenia și frumusețea cea dintâi*, ed. a II-a, Filipești-Târg, 2002, pp. 38-44; Faust Brădescu, *Cele trei probe legionare. Elemente de doctrină*, București, Editura Majadahonda, 2000, pp. 21-24, idem, *Victorii legionare*, ed. cit., *passim*; Adrian Botez, *Opera scrisă a lui Corneliu Zelea Codreanu – între vizionarism și alchimie națională* - București, Criterion Publishing, 2009, *passim*;

¹⁴ În 1927, pe parcursul a 12 articole, intitulate *Itinerariul spiritual*, Mircea Eliade a definit locul și rostul tinerei generații. În memoriile sale, Mircea Eliade preciza că fiind „prima generație românească necondiționată în prealabil de un obiectiv istoric de realizat”, întrucât cei care îi precedaseră realizaseră întregirea neamului, tineretul intelectual interbelic avea o misiunea să redimensioneze „consideranil orizontul cultural românesc, deschizând fereastra către universuri spirituale rămase până atunci inaccesibile” (Mircea Eliade, *Memorii. Recoltele solștiului*, vol. II, (1937-1960), Ediție și cuvânt înainte de Mircea Handoca, București, Editura Humanitas, 1991, pp. 145-149).

¹⁵ Cf. Vasile Pârvan, *Scieri*, București, 1981, pp. 188-190.

Spengler (*Der Untergang des Abendlandes*, 1918), accentuate de viziunea apocaliptică a lui Rene Guenon (*La crise du monde moderne*, 1927) și continuate obsesiv de observațiile lui Karl Jaspers (*Die geistige Situation der Zeit*, 1931)¹⁶. În dezbateră culturală europeană un Julien Benda opera cu un întreg registru critic la adresa propriei culturi, sau un H. Massis își exprima rezervele față de cultura occidentală¹⁷. În consecință, astfel de abordări au îndrituit reacțiile critice anti-occidentale ale intelectualității române interbelice. *Noua generație* era terorizată de ideea crizei identitare din cultura română, de faptul că Occidentul epuizat, pe care îl suspectau de *izolaționism* și *provincialism*, nu mai poate oferi decât formule alienante. Fideli concepției lansate de Nae Ionescu, tinerii intelectuali se revendicau de la *școala năistă* și *trăiristă* regăsind întreaga tematică și vitalitate autohtonistă.

Pe de altă parte, voluntarismul elitelor românești antebelice, în încercarea lor de construcție a unei culturi naționale, raționalizate și generalizate a fost condamnată de tânăra intelectualitate interbelică tentată să accentueze necesitatea unei reforme morale radicale, pandant al unui angajament mai degrabă cultural-spiritual decât socio-economic. O asemenea abordare din partea vârfurilor „noii generații” i-a condus către o nedisimulată simpatie pentru curentul național-creștin, către dreapta radicală¹⁸.

O analiză completă a vieții cultural-politice din România interbelică nu poate ignora locul și rolul elitelor intelectuale în dezbateră de idei. Confruntările doctrinare interbelice erau acute, din moment ce stabilizarea unui profil cultural modern aduce și dezavantajul unei percepții lucide – și pe undeva pesimiste – asupra evoluției societății românești. Practic polemica dintre tradiție și modernitate, dintre cadru și conținut, demarată de Titu Maiorescu în articolul său din 1867, capătă noi dimensiuni și un nou ritm argumentativ. Fondul autohton începe să fie privit din diferite unghiuri și sondat la diverse adâncimi culturale: V. Pârvan „reabilitează” fondul spiritual-genetic geto-dacic, iar Lucian Blaga definește o matrice stilistică românească. Școala monografică, sociologică a lui Dimitrie Gusti cercetează, în campanii succesive, civilizația rurală, C. Rădulescu-Motru explorează și el *românismul*, iar sociologul bucovinean Traian Brăileanu milita pentru înființarea *Universității țărănești* și pentru constituirea unei elite ascetice, total dedicate colectivității românești. De pe poziția de discipoli ai lui Nae Ionescu, Mircea Vulcănescu detecta o „dimensiune românească a existenței”, Constantin Noica identifică o anume „rostire” românească și un sentiment specific românesc al ființei, așa cum M. Eliade descoperea noi paradigme arhaice. Pe de altă parte, încă de la începutul secolului, N. Iorga și sămănătorismul fac apologia

¹⁶ Alexandru Zub, *Istorie și istorici în România interbelică*, Iași, Editura Junimea, 1989, p. 32-33.

¹⁷ *Ibidem*, p. 33.

¹⁸ Gh Buzatu, Corneliu Ciucanu, Cristian Sandache, *op. cit.*, pp. 279-284; Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *op. cit.*, pp. 29-32; Mircea Angheliniu, *Evoluția gândirii teoretice în arheologia din România. Concepte și modele aplicate în preistorie*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2003, p. 115; Corneliu Ciucanu, *Dreapta românească interbelică.*, pp. 141 și urm.

universului sătesc, iar N. Crainic și Nae Ionescu – „promoția Neculai Iorga”¹⁹, după cum se autodefineau ei - sunt autohtonii, anti-cartezieni, anti-occidentali, anti-liberali și în replică aduc elogiile ortodoxiei și latinității, predicate fundamentale ale existenței românești²⁰.

În contextul anilor '30, la afirmarea politică a dreptei naționalist-creștine a contribuit și conflictul dintre generații, sesizat de o serie de mentori ai *noii generații* (Nae Ionescu, Traian Brăileanu, Sextil Pușcariu ș.a.). Se specula că toate relele de care suferă societatea românească se datorează „bătrânilor”, anchilozăți în proiectul antebelic, incapabili a se adapta „noilor condiții de viață” și care blochează ascensiunea tinerilor în funcțiile decidente. Dezbaterea cultural-politică românească a impus termenul de „nouă generație”, numită și generația trăiristă sau naeionesciană. Expresia de *nouă generație* cuprindea un eșantion de vârstă ce viza ce cei născuți după anul 1900, care suportaseră greutățile și ororile primului război mondial și care intraseră pe băncile facultăților după făurirea statului național-unitar.

În numărul din octombrie 1934 al revistei „Criterion”, M. Vulcănescu analizează geneza și trăsăturile definitorii ale *noii generații*. În opinia lui M. Vulcănescu, *noua generație* s-a format sub influența Războiului de Întregire, care a răsturnat ierarhia valorilor antebelice și sub influența a doi oameni: Vasile Pârvan și Nae Ionescu. V. Pârvan a înlocuit, în această generație, influența lui Nicolae Iorga; iar Nae Ionescu, pe aceea a lui Titu Maiorescu²¹. Vulcănescu sesizează încrucișarea bizară a acestor doi mari dascăli care introduc simultan universalismul în istorie și autohtonismul în filosofia românească. Caracteristicile noii generații sunt, după M. Vulcănescu, setea de experiență, autenticitate, spiritualitate, tensiunea dramatică, tragismul chiar în conștientizarea unei crize a românismului, trăsături care i-au condus „pe unii la *negativism*, pe unii la *disperare* și *agonie*, pe alții la *pesimism eroic* sau la *resemnare*, pe unii la *acțiune*, pe alții la *rugăciune* și pe alții la *echilibru intelectual*”²².

În condițiile realizării idealului național prin Marea Unire de la 1918, fiind „prima generație necondiționată istoric” – după cum anunța în *Itinerariul spiritual* – Mircea Eliade a fixat și sintetizat misiunea *noii generații* în termeni ultimativi și profetici, deopotrivă: *să asigure unitatea sufletească a românilor*, reuniți în granițele firești prin efortul *generației de foc*, sau a *generației tranșeelor* (al generației care luptase în Războiul de Întregire și făuriseră România Mare); și *să exprime în forme universale frumusețea și bogăția sufletului românesc*²³. În articolul deja menționat

¹⁹ Nae Ionescu, *Promoția Neculai Iorga*, în “Cuvântul”, an VII, nr. 2194, 1 iunie 1931; idem, *Neculai Iorga* în “Ideea Europeană”, nr. 68, 6-21 iunie 1921; idem, *De la “Sămănătorul” la noul stat românesc*, în “Cuvântul”, anul VI, nr. 1907, 13 august 1930, p. 1.

²⁰ Dora Mezdrea, *Nae Ionescu. Biografia*, vol. III, Brăila, Editura Istros-Muzeul Brăila, 2005 p. 21.

²¹ Mircea Vulcănescu, *Generație*, în „Criterion”, anul I, nr. 3-4, 15 noiembrie-15 decembrie 1934, pp.3-6.

²² *Ibidem*

²³ Vezi Mircea Eliade, *Itinerariul spiritual*, în “Cuvântul” din 6 septembrie 1927. Eliade pleda pentru conștiința noii generații de după război care este “prima generație necondiționată istoric” deoarece dezideratul esențial românesc fu îndeplinit la 1918: “Noi suntem generația cea mai binecuvântată, cea

apărut în revista „Criterion”, Mircea Vulcănescu formula misiunea acestei generații în termeni identici cu cei declamați anterior de către M. Eliade în *Itinerariul spiritual* și de *Manifestul Crinului Alb*, lansat de Petre Pandrea, Ion Nistor, Sorin Pavel. Plecând de la aceste premise, tânăra intelectualitate interbelică a făcut apel la realitățile românești, la *tradiție*, la *specificul nostru național*, la *autenticitate*, *ortodoxie*, la *experiență mistică*, au proiectat o misiune cultural-politică românească străbătută de un duh eminentemente profetic²⁴. În consecință, Eliade și generația sa au adoptat naționalismul-creștin - mai puțin ca practică politică și mai ales ca angajament cultural – sub imperativul momentului istoric interbelic și din necesitatea definirii și delimitării în raport cu ofensivele și periculoasele ideologii europene de tip totalitar. Atașamentul față de naționalismul cultural este explicat de Eliade din perspectiva menținerii specificității românești, care să stea la baza unei construcții etno-spirituale capabile a se opune agresiunii dizolvante și explicit expansioniste, dirijate atât dinspre stânga, cât și dinspre dreapta : „Fără un naționalism bine intenționat, fără a ne imprima nota noastră, apăsăat, în concertul european, riscăm să fim dizolvați, înghițiți. Chestiunea nu este de a te abține, de a fi spectator, ci dimpotrivă, de a reacționa la provocările veacurilor”²⁵. În definitiv, naționalismul creștin din România interbelică a reevaluat tradiția, ortodoxia, autenticitatea etno-spirituală țărănească în aceeași măsură în care fascismul italian a repus doctrinar în discuție universalismul Romei, iar național-socialiștii germani au invocat zeitățile păgâne și rasa ariană... Legionarismul a redimensionat specificul național și figurile voievodale istorice care au binemeritat de

mai făgăduitoare din câte sau rânduit până acum în țară. Trebuie să ținem seama numai de elite”. El recomanda generației sale conștiința de sine forjată în experiențele și trăirile recente, argumente ce au condus tineretul spre asumarea fără rezerve a preeminenței spiritului în raport cu raționalismul de tip materialist sau hegelian: “Suntem cei care am trecut, odată cu copilăria, experiențe diverse și tragice, care am cunoscut viața răsfântă pe fețele părinților noștri...Criza religioasă a fost pentru noi mai puternică decât cea a generațiilor trecute. Până la război – adolescentul lector al *Enigmelor universului* sau al *Forței materiei*, se trezea ateu aproape fără mirare [...]. Am trecut experiențe care ne-au condus la rațiune, la artă, la misticism...Și nu ne intimidă sarcasmul suficient al bătrânilor inteligenți, nici muștrările maturilor, nici glumele imbecililor de ambele sexe, nici nepăsarea celor care se pretind a fi astăzi îndrumătorii noștri spirituali, nici reaua indiferență a universitarilor. Voim să biruim valorile ce nu sunt izvorâte nici din economia politică, nici din tehnică, nici din parlamentarism. Valorile pure, spirituale, absurd de spirituale. Valorile creștinismului. Aceasta se va înțelege mai târziu, când vom cerceta necesitatea misticismului.” Ca portstindard al generației interbelice, Eliade era *torturat de imperativul sintezei și îndeosebi de maniera cu care valorificăm și transportăm elementele de cultură pe care le asimilăm..* Alături de misiunea culturală asumată de tânăra generație, prin tendința spre sinteză *contopită cu însăși personalitatea*, pentru viitorul mare istoric al religiilor *experiența mistică cu toți fermenții și forțele și coeziunea și luminile care le coboară în suflet* constituia un alt reper definitoriu al generației sale; Mircea Vulcănescu, *art.cit.*

²⁴ Mircea Eliade, *De unde începe misiunea României*, *art.cit.*; idem, *România în eternitate*, *art.cit.*; idem, *Comentarii la un jurământ*, *art.cit.*

²⁵ Mona Maria Vâlceanu, *Eliade după Eliade: România în eternitate*, în “Biblioteca Bucureștilor”, Anul XV, nr. 3 – martie 2012, p. 20.

la neam, tot așa cum fascismul a reluat tradiția Romei imperiale, iar nazismul a reactualizat pantheonul Walhalei²⁶.

În articolul publicat în „Criterion”, analizând rolul precursorilor și influența categorică a lui Vasile Pârvan și Nae Ionescu în definirea conștiinței de grup intelectual distinct, M. Vulcănescu deosebea trei accepții principale ale spiritualității noii generații: 1) viață interioară; 2) cultură, 2) viață duhovnicească și preciza că „originea preocupărilor spirituale în cultura română de după război trebuie căutată în cursurile universitare ale lui Vasile Pârvan (*Problema salvării*, 1919/1920, și *Drama antică*, 1920/1921) și la Nae Ionescu (*Filosofia dumnezeirii*, 1921/1922 și *Filosofia religiei*, 1923/1929)²⁷. Pe marginea articolului semnat de Mircea Vulcănescu și în contextul nominalizării factorilor determinanți care au condus spre instituționalizarea reacției radicale de sorginte național-creștine a tineretului interbelic, subliniem rolul creatorilor de climat, al mentorilor care prin notorietatea și dăruirea lor pedagogică au influențat categoric orientarea de dreapta a tinerii generații intelectuale a anilor '30. Pe lângă Vasile Pârvan și Nae Ionescu, pomeniți de M. Vulcănescu, ne referim la personalități prestigioase ale vieții culturale și universitare românești ca Traian Brăileanu, Dragoș Protopopescu, Leon Țopa (profesori la Universitatea din Cernăuți), A. C. Cuza, Corneliu Șumuleanu, Ion Găvănescul, D. Găzdaru (Universitatea din Iași), Nae Ionescu, Simion Mehedinți, P. P. Panaitescu, Nichifor Crainic, dr. D. Gerota, Eugen Chirnoagă ș. a. (Universitatea din București), Sextil Pușcariu, Iuliu Hațieganu, Dan Rădulescu, Iosif Frollo (Universitatea din Cluj), Ion Protopopescu, profesor al Politehnicii timișorene. Indubitabil, rolul mentorilor și al profesorilor rămâne hotărâtor în operațiunea de cristalizare și afirmare a generației noi și - în cele din urmă, ca efect al conștientizării „spiritului de corp” – în procesul de aderare la curentul național-creștin, deși motivațiile și ipostazele convertirii tinerilor intelectuali sunt diverse și depind, de la caz la caz, de psihologia, personalitatea și disponibilitatea fiecăruia. Așa cum nu putem explica primele manifestări ale lui Corneliu Z. Codreanu, Ionel Moța, Ilie Gârneață, Radu Mironovici, Corneliu Georgescu fără prezența și influența profesorilor A. C. Cuza, Corneliu Șumuleanu, Ion Găvănescu, tot așa nu putem concepe statura intelectuală, traiectoria culturală și simpatiile politice ale lui M. Eliade, M. Vulcănescu, C. Noica și Emil Cioran, George Racoveanu, Dimitrie C. Amzăr, Vasile Marin, Paul Costin Deleanu, M. Polihroniade fără de fascinația pe care a exercitat-o Nae Ionescu asupra discipolilor săi. Omniprezența publicistică de la „Neamul Românesc”, „Idea Europeană”, „Vremea” ori „Cuvântul” și talentul oratoric testat, nu odată, de la înălțimea catedrei universitare i-a captivat definitiv pe acești tineri intelectuali. Faptul că acești studenți au fost remarcați și mai apoi promovați de Nae Ionescu, că și-au făcut ucenicia ca jurnaliști la „Cuvântul”, dar mai ales ipostaza de discipoli, febril mărturisită de către aceștia, întregesc tabloul complex al generației tinere și oferă răspunsuri lămurite asupra orientărilor și ideilor adoptate de vârful

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Mircea Vulcănescu, *art. cit.*

generației interbelice²⁸. Pentru tinerii intelectuali grupați în jurul maestrului Nae Ionescu, recuperarea trecutului în perspectiva unei legitimări viabile a destinului românesc, era doar o primă etapă a devenirii noastre. Procesul trebuia să continue pentru ruperea unor bariere arbitrar impuse de vitregiile secolelor anterioare. Mircea Eliade, de altfel și cel mai apropiat de Nae Ionescu, dar și ceilalți intelectuali care-i cultivau prietenia, și-au exprimat venerația pentru Profesor, care s-a cuantificat atât spiritual, cultural, dar și ca atitudine civică-politică. Peste ani, Mircea Eliade mărturisea că: “Nae Ionescu fusese mai mult decât profesorul meu favorit; îl consideram maestrul meu, *ghidul* care îmi fusese dăruit ca să-mi pot împlini destinul...Direct sau indirect, noi toți discipolii și colaboratorii lui, eram solidarizați cu concepțiile și opțiunile politice ale Profesorului”²⁹, explicând, de fapt, adeziunea sa și a celorlalți intelectuali la Garda de Fier. Însă această integrare în rândurile Mișcării nu era un fapt mecanic impus doar de „cultul” pentru Nae Ionescu. În adevăr, convertirea s-a produs sub influența covârșitoare a lui Nae Ionescu, cel care considera ascensiunea Legiunii ca „o necesitate de destin” și aprecia că orice împotrivire însemna „a lua istoria în răspăr”, dar tinerii intelectuali grupați în jurul maestrului lor ajunseseră la credința intimă a iubirii cu „frenzie” a României „împotriva tuturor evidențelor – ca să poți uita gradului de descompunere în care am ajuns”³⁰. Identificând confuzia între mahala și românism, între demnitatea românească și „stilul grotesc” creat de pseudo-intelectuali „mediocri, fără tradiție și fără geniu”, tineretul intelectual credea sincer că este de datoria lor să „restaureze demnitatea românească”, demontând „cât mai curând confuzia între intelectualul creator și parvenitul papagal, între Mihai Eminescu și Cațavencu”³¹.

Dacă locul și rolul lui Nae Ionescu a fost deslușit fără urmă de echivoc prin mărturisirea lui M. Eliade, revenind la articolul din „*Criterion*” semnat de M. Vulcănescu, reținem că istoricul Vasile Pârvan era indicat, alături de Nae Ionescu”, drept unul din marii dascăli ai tinerii generații. Prin prelegerile sale care sondau imuabilul tezaur genetic geto-dacic, care aprecia personalitatea „revoltaților” ca factor

²⁸ Idem, *Nae Ionescu. Așa cum l-am cunoscut*, București, Humanitas, 1992, *passim*; Mircea Eliade, *Profesorul Nae Ionescu* în “*Vreamea*”, IX, nr.463 din 15 noiembrie 1936; C. Noica, *Nae Ionescu și spiritul de școală*, în “*Convorbiri literare*”, an LXXVI, nr. 5-6, mai-iunie 1943, pp.353-356; idem, *Nae Ionescu*, în “*Buna Vestire*”, seria a doua, an III, George Racoveanu, *Omul*, în “*Cuvântul*”, serie nouă, an XVII, nr. 55, din 7 decembrie 1940; idem, *Nae Ionescu: Profesorul nostru* în “*Țara și Exilul*”, an I, nr. 1, iunie, 1965; P. P. Panaitescu, *Nae Ionescu și Universitate din București* în “*Cuvântul*”, serie nouă, an XVII, nr. 12 din 25 octombrie, 1940; Fănică Anastasescu, *Profesorul în lagăr* în “*Cuvântul*”, serie nouă, an XVII, nr. 3 din 16 octombrie 1940; Constantin Stoicănescu, *Profesorul, ibidem*, nr. 8 din 21 octomrie, 1940; idem, *Convertire și jertfa Profesorului*, în “*Almanahul Cuvântul*”, 1941, p. 79; I. P. Prundeni, *Nae Ionescu*, în “*Porunca vremii*”, an IV, nr. 176 din 16 octombrie 1940; Horia Sima, *Nae Ionescu*, în “*Țara și Exilul*”, an I, nr. 1, iunie 1965; Andrei Scrima, *Cuvinte târzii și nepotrivite despre Nae Ionescu*, “*Prodromos*”, Freiburg, 1970.

²⁹ Mircea Eliade, *Memorii. Recoltele solstițiului*, vol. II, ed. cit., p. 12.

³⁰ Idem, *România în eternitate*, art.cit.

³¹ Idem, *Restaurarea demnității românești*, în “*Vreamea*”, an VIII, nr. 403, 1 septembrie, 1935, p. 3.

determinant al ruperii de ritm în sens evolutiv uman³², profesorul și intelectualul V. Pârvan și-a pus fundamental amprenta asupra personalității mai multor generații de studenți³³. El considera ființa umană drept vehicul purtător de „impulsii transcendente eterne și infinite”³⁴, și statua misiunea istoricului în termenii unei raportări aproape mistice la fondul genetic ancestral pentru a cerceta „perpetuitatea marilor rezonanțe spirituale în memoria ereditară, subconștientă ca și cultivată, a generațiilor succesive”³⁵. Ideile lansate de V. Pârvan au produs, desigur, adevărate *breșe de conștiință* în structura tinerilor studenți, îndemnându-i la meditație și acțiune. Noi credem că nu putem decipta și înțelege în întregime implicarea civică, publicistică și chiar activismul unor fini intelectuali ca Vasile Christescu³⁶ și Vladimir Dumitrescu, decât în cheia relației speciale conturată între mentor și discipol, pe care cei doi tineri istorici au cultivat-o cu marele Vasile Pârvan. Pornind de la imperativul creației științifice, profesorul pleda în fața studenților săi asumarea unei discipline stricte, cvasi-cazone a studiului și munca severă, înverșunată pe cale cunoașterii³⁷. După recomandările maestrul lor, tinerii arheologi au încercat să îmbine civismul cu activitatea intelectuală³⁸. Ei intuiseră criza politicianistă și eșuarea democrației române la „periferia istorie” la fel ca profesorul lor care se confesa istoricului P. P. Panaitescu într-o seară de Crăciun că: “Partidele politice, care sunt vaste asociații de interese, minează încet viața morală a țării – un imens gol amoral ne înconjoară, ai impresia pedepsei care se apropie”³⁹. Autorul *Geticii* reflecta asupra timpului și ritmului istoric ajungând la concluzia că devenirea umanității depinde de existența personalităților providențiale, care acționează în sensul factorului detonator fracturând evoluția

³² Vasile Pârvan, *Datoria vieții noastre.. Două lecții inaugurale*, ed. a III-a, cu o prefață semnată de Tudor Vianu, intitulată “Vasile Pârvan și concepția tragică a existenței”, București, Editura Univers, 1999, p. 35. Inițial, T. Vianu, a publicat studiul “Vasile Pârvan și concepția tragică a existenței”, în “Arhiva pentru știință și reformă socială”, București, 1928, nr. 3 – 4, pp. 361-366. Vezi și Ilie Bădescu, *Teoria latențelor*, București, Editura Isogep-Eu, 1997, p. 12 și urm.

³³ Mircea Vulcănescu, *art. cit.*; Vasile Băncilă, *Tragicul la Pârvan și tragicul modern*, în vol. *În memoria lui Vasile Pârvan*, București, 1934, p. 28-25; Constantin Stoicănescu, *Istoricul Vasile Pârvan, precursorul*, în „Cuvântul”, serie nouă, nr. 42, 24 noiembrie 1940, p. 2; Horia Stamat, *Lirismulul existenței tragice în opera lui Vasile Pârvan*, în Colecția „Țara și Exilul”, an XII, 1975-1976, pp. 79-84; Alexandru Randa, *Vasile Pârvan și ritmul istoriei*, conferință susținută la Madrid, vezi „Buletinul informativ”, nr. 3, an 1954, pp. 3; Horia Sima, *Amintiri din studenție*, în Horia Sima, *Antologie legionară. Opera publicistică, 1950-1992*, vol V, Miami Beach, Florida, USA, Colecția “Omul nou”!, 1994, pp. 48-52.

³⁴ Vasile Pârvan, *Idei și forme istorice*, București, 1920, p.134.

³⁵ *Ibidem*, p.68; Alexandru Zub, *Gânduri depre durată la Vasile Pârvan*, în Aleandru Zub, *Cunoaștere de sine și integrare*, Iași, Editura Junimea, 1986, p. 47.

³⁶ După opinia dr. Șerban Milcoveanu, Vasile Christescu era rudă îndepărtată cu istoricul Vasile Pârvan, căsătorit în anul 1910 cu Silvia Cristescu, nepoata lui I. Bogdan. În anul 1917, în condițiile refugiului, soția sa și copilul mor la Odessa.

³⁷ Alexandru Zub, *Vasile Pârvan. Efigia cărturarului*, Iași, Editura Junimea, 1974, p. 379.

³⁸ Mircea Nicolau, *Vasile Christescu: Un istoric de seamă și erou*, în “Gazeta de Vest”, Timișoara, februarie 1994.

³⁹ P. P. Panaitescu, *Pagini de Jurnal*, Cluj, 1974, p. 150-151.

gradulală și impunând un ritm alert semenilor: "...istoric, adică evolutiv uman, popoarele trăiesc numai prin fapta precursorilor și revoltaților. Aceștia tulbură ca niște demoni, perpetuu nemulțumiți, beatitudinea lenei spirituale a contemporanilor, le deșteaptă iluzii și apetituri, le răscolesc patimile, le dărâmă prețiosul echilibru al perfecte inerții"⁴⁰. Pe linia reflecțiilor lui Pârvan, discipolii săi (V. Christescu și Vladimir Dumitrescu) au adoptat formule refractare, anti-sistem, au descoperit ethosul național-creștin și radicalismul dreptei, care impunea un anumit comportament, anumită atitudine și caracter. Pârvan sublinia, de altfel, că "...tăria de caracter – singura noblețe adevărată în lumea muritorilor – e o floare rară"⁴¹; iar pentru a se forma un astfel de caracter românesc se impunea o renunțare benevolă la materialism ca metodă și finalitate, pentru că "nici cei mai buni nu rezistă suferinței ori ispitei, ci renunță la luptă. Întreaga luptă e murdărită de egoism, de interesul brutal, de utilitar"⁴².

În opinia istoricului, „marea operă de șlefuire a caracterelor și inteligențelor trebuia înfăptuită de Universitate"⁴³. Vasile Pârvan credea cu tărie în rolul ei în societate: "Pentru o cofraternitate spirituală cum e să fie aceasta întemeiată acum pe realitate vieții trebuie să fie nu suma manifestărilor pragmatice ale unei societăți dazagregate și haotice, alcătuită din indivizi primitivi ori decăzuți, ci complexul potențelor spirituale, latente în sufletul național și general-uman, al maselor și indivizilor"⁴⁴. Rolul profesorului, omului de cultură și al formatorului de curente și idei era confirmat de proiecția pedagogico-națională a eternității românești. Pârvan considera că intelectualii autentici nu operează "cu realitatea contingentelor de douăzeci și patru de ceasuri, ca jucătorii de bursă, ci lucrăm cu realitatea unor stabilități psihologice milenare ale sufletului ancestral"⁴⁵, identificînd rolul culturii în societate ca mijloc și condiție a resurecției spirituale a neamului românesc și nu ca o finalitate. De altfel, țelul final al culturii era definit de istoric în termeni profetici "Supremul scop al luptei noastre e spiritualizarea vieții marelui organism social-politic și cultural-creator care e națiunea"⁴⁶.

Pentru tinerii intelectuali *obsedați* de viitorul României, Mișcarea Legionară părea un vehicul politico-spiritual și educativ capabil să formuleze profetic destinul românesc. Imaginea romantic-revoluționară a fondatorilor Legiunii, care amprenta biografia lor încă din timpul mișcărilor studențești, charisma lui Codreanu⁴⁷,

⁴⁰ Vasile Pârvan, *Datoria vieții noastre.. Două lecții inaugurale*, ed. cit., p. 35.

⁴¹ *Ibidem*, p. 42.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 44. Vezi și Ilie Bădescu, *op. cit.*, p. 12 și urm.

⁴⁵ Vasile Pârvan, *op.cit.*, p.44.

⁴⁶ *Ibidem* p. 45.

⁴⁷ Dacă scrierile unui Ionel Banea (*Căpitanul*, București, 1936), Ernest Bernea (*Cartea Căpitanilor*, Salzburg, 1951 – ediția originală, București, 1937 -), Corneliu Georgescu (*Pe drumul cu arhangheli*, București, Editura Majadahonda, 1996, pp. 149-150, ediția originală, Salzburg, 1953) dezvăluie un stil exaltat, apologetic, descrierea lui Codreanu formulată de istoricul Nicholas M. Nagy-Talavera se îndepărtează net de stilul hagiografic al adepților și simpatizanților, devenind mult mai credibilă,

consecvența și radicalismul moral, atitudinea revanșardă față de clasa politică, spiritul ofensiv și ascetic, etalat deopotrivă în manifestările legionare, păreau premise acceptabile și, totodată, revelau un potențial încurajator pentru tinerii intelectuali aflați în căutarea notorietății doctrinare și interesați de o rapidă propulsare în viața publică.

Cert este că șeful Mișcării a căutat anturajul tinerilor intelectuali și a programat captarea lor prin intermediul lui Nae Ionescu, Nichifor Crainic⁴⁸ și mai apoi prin M. Polihroniade, care se bucura de compania și prietenia lui Eliade, Cioran, Noica, frații Acterian, D. C. Amzăr, Ernest Bernea ș. a.⁴⁹ Prin afluxul de inteligență evocat mai sus, Codreanu căuta să dea greutate științifică temei *elitei legionare*, noi sensuri și conotații sintagmei *omului nou*, chemat de destin să transforme lumea românească, după cum credea șeful Mișcării la jumătatea deceniului al IV-lea. Astfel, intelectualitatea cu simpatii legionare trebuia să contureze dimensiunile unei ample „revoluții spirituale”, ce făcea posibilă plămădirea unei noi elite, a unui *om nou* care, după cum scria în 1937 viitorul mare istoric al religiilor, „s-a născut întotdeauna dintr-o revoluție spirituală, dintr-o vastă prefacere lăuntrică [...], dintr-un desăvârșit primat al spiritului împotriva temporalului”⁵⁰. În opinia lui Eliade, societatea românească și mai cu seamă factorii de decizie trebuiau să fie interesați doar de „problemele istorice: o Românie unită și puternică, exaltarea spiritului ofensiv, crearea unui om nou, a unui om cu destin”⁵¹. *Omul nou* în perspectiva lui Mircea Eliade se forma în urma unui proces intelectual riguros care includea, fără echivoc, tematica istorică națională, ocultată și chiar abandonată în anii '30 sub presiunea inchizitorială a unor falși directori de opinie. Denunțând cenzura și suspendarea ziarului „Cuvântul” („singurul ziar revoluționar și naționalist pe care l-a avut România de după război”⁵²), Eliade acuza „mediocritate sterilă și vociferantă” și susținea că doar „proza unui Eminescu și

excluzând din start, datorită originii sale, orice virtuală acuză de subiectivism admirativ. Crescut într-un mediu transilvănean eterogen maghiaro-evreiesc, copil fiind, Nagy-Talavera relatează impresiile profunde lăsate de întâlnirea cu Corneliu Codreanu, într-una din faimoasele sale descinderi la sate din timpul campaniilor electorale: „...Dintr-o dată, un murmur se înalță din mijlocul mulțimii. Un bărbat negricios și chipeș, îmbrăcat într-un costum popular românesc alb a intrat în curte călare pe un cal alb. S-a oprit lângă mine și n-am văzut nimic monstruos sau rău la el. Dimpotrivă zâmbetul lui copilăros și sincer îi învăluia pe sârmanii oameni, care-l înconjurau, părând că este unul dintre ei și, totuși, în mod misterios, diferit. Aureolă este un cuvânt inadecvat pentru a defini forța ce emana din acest om. Părea cu adevărat că este una cu pădurea, cu munții, cu furtunile care bănuie piscurile înzăpezite ale Carpaților, cu lacurile și râurile. Așa părea stând acolo în mijlocul mulțimii. Nu era nevoie să vorbească: tăcerea lui era elocventă. Părea să fie mai puternic decât noi, decât ordinul prefectului care îi interzisese să țină un discurs. O bătrână cu părul alb și-a făcut cruce și ne-a șoptit: *Trimisul Arhanghelului Mihai*” (Nicholas M. Nagy-Talavera, *N. Iorga. O biografie*, traducere de Mihai Eugen Avădanei, Iași, 1999, p. 300-301).

⁴⁸ Gh. Buzatu, Corneliu Ciucanu, Cristian Sandache, *op. cit.* p. 279-280; Corneliu Ciucanu, *Dreapta românească interbelică*, p. 139-148.

⁴⁹ Vezi Sorin Lavric, *op.cit.*, p.60 și urm; Corneliu Ciucanu, *Dreapta românească interbelică*, pp. 140-146.

⁵⁰ Mircea Eliade, *De ce cred în biruința Mișcării Legionare*, *loc. cit*

⁵¹ Idem, *Mai multe feluri de naționaliști*, în „Vremea”, an IX, nr. 444., 5 iulie 1936, p. 2.

⁵² *Ibidem*

a unui Hașdeu poate pregăti omul nou, un român liber, fără complexe de inferioritate”⁵³. Totodată, în viziunea lui Eliade, *omul nou* era corespondentul unei noi aristocrații, căci „conștiința unei misiuni istorice a fost întotdeauna caracteristică oricărei aristocrații”. După Mircea Eliade, Legiunea a creat „conștiința unei misiuni istorice”, ba, mai mult, avea rolul de a forma o „nouă aristocrație”, depozitară a spiritului creștin și purtătoare de destin românesc. „În locul aristocrației de sânge – preciza Eliade – Legiunea creează o nouă aristocrație: a spiritului. În locul elitelor care-și moșteneau drepturile – odată cu virtuțile și păcatele strămoșești – se naște o elită care-și cucerește libertatea, învățând să moară și să se jertfească”⁵⁴. Conceptul de elită era indisolubil legat de „eroism și sfințenie”, atribute esențiale reiterate de Eliade, ce întăreau teza anterior enunțată de Vasile Marin, care susținea că legionarul era „un om al virtuților cardinale: erou, preot, ascet, ostaș”⁵⁵. Restructurarea societății românești de către o nouă clasă politică responsabilă și „purtătoare de destin românesc” era condiția absolut necesară pentru a crea premisa unei misiuni istorice a României în sud-estul european. Într-unul din articolele sale, publicate în ziarul „Buna Vestire”, semi-oficios al Mișcării Legionare, Mircea Eliade își exprima optimismul față de posibilitățile creatoare ale poporului român etalate mișcarea național-creștină, deoarece nu concepea ca societatea românească să „naufrageze la periferia istoriei, într-o democrație balcanizată și într-o catastrofă civilă”⁵⁶.

În contrapondere cu optimismul eliadean, decepția lui Cioran era motivată de constatarea că „România e geografie, nu e istorie”⁵⁷ și, deci, proiecta o misiune a României în sud-estului european. Emil Cioran își trăia la acea vreme *depresia existențială*, motivată de „somnolența seculară”⁵⁸ a românului. Strigătul din *Pe culmile disperării* nu era altceva decât expresia deznădejzii teribile, a tragediei unei generații care voia să rupă ritmul „pașilor mărunți, într-o cultură și o istorie aproximativă”. Mărturisea cu obidă că iubește „istoria României cu o ură grea”⁵⁹, fapt care îl ambiționa și capacita, deopotrivă, să creadă în viitorul civilizației românești. Același tip de reflecție, deși mult mai ponderat și, totodată, mai optimist, îl întâlnim și la M. Eliade care-și recomanda lui și cititorilor săi că „trebuie să iubești România cu frenezie, s-o iubești și să crezi în ea împotriva tuturor evidențelor – ca să poți uita gradul de descompunere în care am ajuns”⁶⁰. E. Cioran denunța mediocritatea programatică a factorilor decidenți români care nu au îndrăznit să formuleze și să încurajeze un *mesianism românesc*, principiu trepidant, indicat de filosof în ideea că

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ Idem, *Noua aristocrație legionară*, în “Vremea”, anul IX, nr. 522 din 23 ianuarie 1938.

⁵⁵ Vasile Marin, *op. cit.*, p. 147.

⁵⁶ Idem, *De ce cred în biruința Mișcării Legionare* (loc cit.).

⁵⁷ Emil Cioran, *Schimbară la față a României*, București, Editura Humanitas, 1990, p. 57.

⁵⁸ Idem, *Restaurarea demnității românești* (loc. cit.)

⁵⁹ *Ibidem*, p. 44.

⁶⁰ Mircea Eliade, *România în eternitate*, “Vremea”, an VII, nr. 409, 13 octombrie 1935, p. 3.

„un mesianism efectiv interiorizează axa istoriei în substanța unei națiuni”⁶¹. El nu putea concepe o „Românie mediocră, domoală, resemnată, înțelegătoare”⁶², nu dorea doar „ordine, cinste, moralitate” și acuza naționalismul clasic românesc de proiectul unei Români viitoare „ca un fel de Elveție”⁶³... Cioran trăia problematic destinul României și sublinia nevoia de „exaltare până la fanatism”, fiindcă – opina el – „o Românie fanatică este o Românie Schimbată la față. Fanatizarea României este transfigurarea României”⁶⁴. Orice neîmplinire din trecut era receptată ca afront, pacifismul declarat al politicienilor noștri era apreciat ca sabotaj și orice incoerență a factorilor decizionali era etichetată drept atentat la adresa misiunii României în Balcani. Însă, pentru un destin valabil românesc, se cerea o corecție substanțială a structurii noastre sufletești. În locul „patriotului de ocazie gelatinos și gol”, Cioran vedea în legionar pe românul providențial chemat de destin să creeze istorie: „românul cu substanță, un român primejdios, o fatalitate pentru sine și pentru alții”⁶⁵. Într-un stil frenetic adecvat epocii și anturajului său intelectual, aidoma altor congeneri, Cioran viza o transformare substanțială a românului de mâine, operabilă prin abandonarea *balastului* levantin. Doar în condițiile unei astfel de transfigurări, românul putea fi angajat într-o misiune politico-spirituală de excepție care să facă uitat „trecutul României” ca „timp fără istorie”⁶⁶, fiindcă, scria Cioran, „nu vom putea deveni întâia forță balcanică decât lichidând ceea ce este balcanic în noi”⁶⁷.

Ideile lansate în perioada interbelică de către unii profesori, reputați oameni de cultură receptați în epocă drept mentori și adevărați „directori de opinie și conștiință românească”, după cum, peste ani, discipolii declarau cu vădit respect și recunoștință, au influențat, captat și fascinat, deopotrivă, studențimea și vârfurile intelectuale ale tineretului interbelic, contribuind categoric la adoptarea unor termeni de exprimare radicală în plan publicistic și *convertirea* la naționalismul-creștin promovat de Legiune. *Dezbaterea generaționistă* a decantat consensual opțiunile cultural-politice ale tinerilor intelectuali și a inițiat *spiritul de frondă* față de temele considerate depășite, față de voluntarismul cartezian-generalizant al unor profesori și oameni de cultură cu atribuții decidente, anchilozați în vechiul proiect cultural antebelic.

Carențele democrației românești interbelice (corupția, demagogia, nepotismul, lipsă de orizont politic ș.a.), „păcate” demascate - de multe ori exagerat - prin pana și discursul intelectualilor de dreapta, au creat o stare de spirit revanșardă la nivelul societății românești în raport cu vechea generație de politicieni și au structurat teoretic retorica justițiară a dreptei radicale național-creștine. În atmosfera tensionată a anilor '30, această generație cu totul specială – teribilă sub aspect contestatar, extrem de

⁶¹ Emil Cioran, *Schimbarea la față a României*, p. 56.

⁶² *Ibidem*, p. 56.

⁶³ *Ibidem*, p. 57.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 49.

⁶⁵ Idem, *Profilul interior al Căpitanului*, în “Glas Strămoșesc” (Sibiu), an VI, nr. 10 din 25 dec. 1940.

⁶⁶ Idem, *Schimbarea la față a României*, p. 49.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 210.

promițătoare ca potențial intelectual, implicare cultural-publicistică și, nu în ultimul rând, ca disponibilitate asociativă în plan politico-spiritual – a strâns rândurile, a identificat și definit un proiect comun cultural-politic și a declanșat procesul de *aderare* la formulele radicale ale epocii⁶⁸. În consecință, o serie de componenți ai *noii generații* au aderat la Mișcarea Legionară, apreciată în epocă drept mișcare reprezentativă a tineretului român: Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Constantin Noica, Radu Gyr, Emil Cioran, Mihail Polihroniade, Vasile Christescu, Vladimir Dumitrescu, Petre Țuțea, Ion Victor Vojen, Traian Herseni, Ernest Bernea, Ion Ionică, George Manu, Șerban Țițeica, Alexandru Constant, Paul Costin Deleanu, Vasile Băncilă, Alexandru Cantacuzino; Alexandru Cristian Tell, Vintilă Horia, Leon Țopa, Ion Barbu (Dan Barbilian), Dan Botta, Sorin Pavel, Horia Stamatu, Dimitrie Leontieș, Vasile Postecă, Faust Brădescu, ș.a..

Implicarea tinerilor intelectuali în structurile Mișcării Legionare nu este întrutotul cunoscută și prezintă încă aspecte obscure, imposibil de deslușit pe deplin în condițiile dispariției fizice a protagoniștilor și a celor care i-au cunoscut îndeaproape. Istoricului îi rămâne la dispoziție doar calea cercetării izvoarelor, a documentelor Siguranței, preluate și continuate de lucrătorii fostei Securități, a memoriilor și jurnalelor, a presei interbelice și a publicisticii din exil. Unii dintre cei enumerați mai sus au fost uciși în timpul *prigoanei* carliste (Vasile Christescu, Ionel Banea, Victor Puiu Gârcineanu, Mihail Polihroniade, Alexandru Cantacuzino, Alexandru Cristian Tell, Valeriu Cârdu, Grigore Pihu, Traian Cotigă, Paul Craja). În perioada postbelică, cei mai mulți au fost arestați, cunoscând, astfel, regimul de exterminare aplicat deținuților politici în temnițele comuniste, dar mai cu seamă, duritatea *demascărilor* organizate de Securitate (Petre Țuțea, Dinu Noica, Alexandru Ghica, Sorin Pavel, George Manu, Ion Victor Vojen). Unii dintre ei au murit fără să cedeze presiunilor

⁶⁸Politicianismul, demagogia, corupția, lipsa de viziune și coeziune a clasei politice, „carențe ale regimului democrației parlamentare” (vezi Ioan Scurtu *Totalitarismul de dreapta în România. Origini manifestări evoluție (1919-1927)*, vol. I, București, INST, 1995, p. 97; Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 29) au fost combătute cu virulență în presă de către intelectualii *noii generații* (Mircea Eliade, *Itinerariul spiritual (Linii de orientare)*, în „Cuvântul”, an. III, nr. 857 din 6 septembrie 1927, p. 1-2; Sorin Pavel, Ion Nistor, Petre Marcu-Balș, *Manifestul Crinului Alb*, în „Gândirea”, nr. 8-9, 1928, p. 3-4; Mircea Eliade, *Restaurarea demnității românești*, în „Vreamea”, an VIII, nr. 403, 1 septembrie, 1935, p. 3.; idem, *Între Occidentalism și autohtonism*, în „Da și Nu”, an I, nr. 2 din 5 martie 1936, p. 1; idem, *Piloții orbi*, în „Vreamea”, anul VIII, nr. 505, 19 septembrie 1937; Vasile Marin, *Generația nouă și statul etnic*, în „Axa”, an II, nr. 9 din 19 martie 1933, p.1; Emil Cioran, *Dictatura și problema tineretului*, în „Vreamea”, an VII, nr. 358 din 7 octombrie 1934, p. 3; idem, *Conștiința politică a studențimii*, în „Vreamea”, an IX, nr. 463 din 15 noiembrie 1936, p. 9; Radu Dragnea, *Generația neamului și generația statului*, în „Axa”, an I, nr. 2, din 10 noiembrie 1932, p.1; Vasile Christescu, *Prăpastie între generații*, în „Axa”, an II, nr. 10 din 9 aprilie 1933, p. 1; Mihail Polihroniade, *Generația tânără și ritmul mondial*, în „Azi”, an II, nr. 1, ianuarie 1933, p. 467-483; Pavel Costin Deleanu, *Clipa de față a tineretului românesc*, în „Idea românească”, an I, nr. 2-4, iunie-august 1935, p. 82-100; Vasile Băncilă, *Noua generație*, în „Gândirea”, an XV, nr. 10, decembrie 1936, p. 501-508; Vintilă Horia, *Revoluția spirituală*, în „Sfarmă Piatră”, II, nr. 42 din 10 septembrie 1936; Vintilă Horia, *Misiunea tinerei generații*, în „Universul literar” an XLVII, nr. 29 din 3 septembrie 1938, p. 7).

colonelului Crăciun, directorul Penitenciarului Aiud, precum profesorul-conferențiar universitar George Manu, studentul celebrei Marie Curie, doctor în fizica nucleară de la Paris. Destul de puțini au supraviețuit iadului concentraționar, iar după decretul de amnistie din 1964 au fost siliți prin teroare și abuz să abjure de la vechile credințe și, unii, să scrie articole injurioase în revista „Glasul patriei” la adresa colegilor de generație din exil (Radu Gyr, Victor Ion Vojen). În momentul producerii actului de la 23 august 1944, o parte a generației interbelice a rămas în străinătate, alegând calea exilului. M. Eliade era atașat cultural pe lângă Legația română din Lisabona, Vintilă Horia,, atasat de presă șa Viena, Aron Cotruș deținea aceeași funcție la Madrid, iar D. C. Amzăr era consilier de presă la Berlin. Emil Cioran și mai apoi Eugen Ionescu fuseseră numiți în primăvara-vara anului 1941 atașați culturali ai României pe lângă guvernul de la Vichy. După două luni Cioran își dă demisia și îl urmează în post viitorul mare dramaturg. Totodată, actul de la 23 august 1944 îi surprinde pe Mircea Eliade, Horia Stamatu, Vintilă Horia, Pavel Costin Deleanu, dr. Emil Bulbuc, dr. Veselovschi, Crișu Axente, Dumitru Cristian Amzăr, Sorin Pavel, Dinu Adameșteanu, Dumitru Găzdaru, Alexandru Randa în spațiul aflat sub autoritate sau influență germană, unii în postura de atașați culturali, unii la studii, alții ca prizonieri ai celui deal treilea Reich, la Buchenwald, Rostok și Dachau, context în care, o parte dintre ei – eliberați din lagărele germane, după cotitura de la 23 august 1944 – participă la acțiunile Guvernului de la Viena, de altfel, prima formă instituționalizată a rezistenței armate anticomuniste și antisovietice românești⁶⁹.

Cazul lui Mircea Eliade este emblematic pentru reprezentanții noii generații rămași în exil și care au avut de înfruntat o serie de adversități promovate de mediile intelectuale de stânga. Asemenea altor congeneri, deja câștigați pentru cauza național-creștină, Mircea Eliade a scris în presa dreptei radicale articole elogioase la adresa liderilor legionari⁷⁰ și a mărturisit încrederea în proiectul spiritual-educativ demarat de Mișcare⁷¹. În decembrie 1937, alături de Sextil Pușcariu, prof. univ. Ion Găvănescu, prof. univ. Corneliu Șumuleanu, prof. univ. Dan Rădulescu, dr. Nicolae Roșu, Vasile Băncilă, Eliade a răspuns chestionarului intitulat *De ce cred în biruința Mișcării Legionare*, lansat de ziarul oficios legionar „Buna Vestire”. În spiritul ofensiv al vremii caracteristic noii generații interbelice și în termeni definitivi, care, în fapt, nu cadrează cu structura ponderată și echilibrată a savantului, Eliade își exprima speranța că „...Un neam care a dovedit uriașe puteri de creație, în toate nivelurile realității, nu poate naufragia la periferia istoriei, într-o democrație balcanizată și într-o catastrofă civilă” și, în consecință, afirma fără urmă de echivoc încrederea în efervescența și capacitatea de transformare, la nivel individual și societal, a fenomenului național și creștin: „Cred în destinul neamului românesc; cred în revoluția creștină a omului nou;

⁶⁹ Vezi Horia Sima, *Guvernul Național Român de la Viena*, Madrid, Editura Mișcării Legionare, 1993 *passim*; Faust Brădescu, *Guvernul de la Viena. Continuarea statului român național-legionar*, Madrid 1989, *passim*; Gh. Buzatu, Corneliu Ciucanu, Cristian Sandache, *op. cit.*, pp. 269-275.

⁷⁰ Mircea Eliade, *Ion Moța și Vasile Marin*, în „Vremea”, anul VIII, nr. 427 din 24 ianuarie 1937.

⁷¹ Idem, *Noua aristocrație legionară* (art. cit).

cred în libertate, în personalitate și în dragoste. De aceea cred în biruința Mișcării Legionare, într-o Românie mândră și puternică, într-un stil nou de viață, care va transforma în valori spirituale de universală circulație bogățiile sufletului românesc”⁷².

Acest text – și alte câteva - îl plasează indubitabil pe Eliade *la dreapta*⁷³, fiind receptat ca atare, atât de prieteni, cât și de adversari. „Simpatiile” sale l-au transformat în „obiectiv” pentru agenții Siguranței⁷⁴, iar în anii represiunii anti-legionare, promovată de regimul autoritar carlist, Mircea Eliade a fost arestat și întemnițat în lagărul de la Miercurea Ciuc⁷⁵. Peste ani, în exil, „păcatul” de a fi de dreapta în tinerețe l-a urmărit pretutindeni pe Eliade, declanșând rumoare și obsesii vindicative. Prietenii săi – care se regăseau de aceeași parte a baricadei – au încercat să explice contextul acestei poziționări denunțând intoleranța și spiritul *iacobin* al mediilor intelectuale de stânga, demontând falsele etichetele aplicate savantului. O astfel de intervenție este semnată de Vintilă Horia, laureatul Academiei Goncourt pentru cartea sa, *Dumnezeu s-a născut în exil*, premiu care nu a mai putut fi decernat din cauza „demascării” lui Vintilă Horia de către ambasadorul român de la Paris, Mircea Bălănescu (pe numele sau adevărat Eugen Bender)⁷⁶, vechi ilegalist, care a furnizat

⁷² Idem, *De ce cred în biruința Mișcării Legionare* (art. cit).

⁷³ Idem, *Texte „legionare” și despre românism*, ediție și cuvânt înainte de Mircea Handoca, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001; Corneliu Ciucanu, *Războiul din Răsărit și perspectiva tragică a comunizării României reflectate în memorialistica lui Mircea Eliade*, în „Cercetări istorice” (serie nouă), XXX – XXXI (2011 – 2012), Iași, Editura Palatului Culturii, 2012; pp. 186-190.

⁷⁴ A. N. I. C., Fond Ministerul de Interne, Diverse, dosar 55/1938, f. 113.

⁷⁵ Mircea Eliade, *Memorii*, ed. cit., p. 23 și urm.; Radu Gyr, *Suferință, jertfă și cântec*, în *Guardia di Ferro, Al passo con l'Arcangelo. Ritmi legionari*, Editioni all'insegna del Veltro, Parma 1982, pp. 47-62; Ion Fleșeriu, *Amintiri*, Madrid, 1977, p. 100.

⁷⁶ Născut la 29 aprilie 1910 la Roman, Bălănescu Mircea (în realitate, Eugen Bendel) a urmat liceul la Botoșani, apoi în 1929 a plecat în Franța unde a frecventat timp de doi ani cursurile Facultății de Medicină din Paris. Trebuie menționat că încă din anii de liceu, Eugen Bendel a intrat în UTC, făcând parte din aceeași celulă cu Lucian Goldmann, viitor prof. univ. în Franța și teoretician al marxismului, Hermina Marcusohn (viitoare Tismanețchi, deci mama lui Vladimir Tismăneanu), cu sora acesteia Bianca Marcusohn (care și-a schimbat numele în Cristina Luca) și cu Ana Grossman, ulterior Ana Toma. În 1931 a revenit în țară și a urmat în continuare Facultatea de Medicină din București, secția farmaceutică. A activat în cadrul Asociației generale a studenților evrei din România, iar în anul 1932 a fost primit în rândul membrilor P. C. R. În 1934, farmacistul Eugen Bendel a fost arestat de Siguranță bucureșteană pentru activitate comunistă și trimis la Chestura de poliție Botoșani. Anchetat de Biroul de Siguranță din localitate i s-a întocmit rechizitoriu și a fost trimis în judecată. A fost condamnat și a executat șase luni de închisoare. În 1935, îl identificăm pe lista membrilor fondatori al „Ligii contra prejudecăților”, scriind articole cu pseudonimul Mircea Bălănescu în reviste de stânga și în „Orizont”, publicația oficială a Ligii (Fl. Dragne, *Cu privire la organizațiile de masă create, conduse sau îndrumate de PCR*, în „Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă CC al PMR”, București, nr. 6/1964, p. 115-133, p. 79; Gh. Ioniță, *Liga contra prejudecăților, organizație de masă legală condusă de PCR*, în „Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă CC al PMR”, București, 1971, p. 79; idem, *Pentru Front Popular Antifascist în România. Organizații democratice legale create, conduse sau aflate sub influența PCR (1935-1938)*, București, 1971, p. 78-81). A făcut parte, de asemenea, și din Asociația „Amicii URSS” (Gh. Ioniță, *Pentru Front Popular Antifascist în România*, p. 79). După 1940 a fost secretarul lui Ștefan Foriș, răspunzând de organizarea curierilor, iar în 1943 a

informații tendențioase cotidianului Partidului Comunist Francez, „L'Humanité”, despre trecutul „legionar” al lui Vintilă Horia (Gheorghe V. Caftangioglu)⁷⁷. În contextul lansării „dosarului Mircea Eliade”, instrumentat de fantomaticul Institut dr. J Niemirower din Ierusalim și publicat în primul număr al buletinului intitulat „Toladot”, emis de același „institut” cvasi-anonim⁷⁸, Mircea Eliade era acuzat de „antisemitism”⁷⁹. Scopul nemărturisit al atacului din „Toladot” era însă de a opune „un veto influent candidaturii lui Eliade la Premiul Nobel”⁸⁰. În această situație, Vintilă Horia a condamnat monopolizarea dezbaterii cultural-politice occidentale de către o *nouă inchiziție*, ignorantă și neinteresată de înțelegerea deplină a realităților românești interbelice⁸¹. Incapabilă de minima rigoare metodologică în a decripta procesul cauză-

activat în cadrul Comitetului P. C. R. Ilfov ca șef al Secției de agitație și propagandă. După debarcarea lui Foriș din fruntea PCR în aprilie 1944 și mai ales după august 1944 s-a apropiat de așa numitul grup moscovit. În fapt, încă din 1940 a lucrat o perioadă în clandestinitate în redacția ziarului „Scânteia”, alături de Iosif. Chișinevski și Leonte Răutu, iar după 23 august a devenit redactor șef adjunct la „Scânteia” și colaboratorul apropiat al lui Miron Constantinescu. Ca redactor șef adjunct la „Scânteia” se ocupa de pagina externă a ziarului, calitatea care – cel puțin în ochii Anei Pauker – îl recomanda pentru misiuni de politică externă. Epurările masive din cadrul Ministerului Afacerilor Străine, nevoia de personal loial, dar și relațiile cu Ana Pauker, Chișinevski, Miron Constantinescu, Leonte Răutu, Ana Toma (care era proaspăt numită director la MAE) au contribuit la numirea lui M. Bălănescu (în 1945 renunțase oficial la numele de Eugen Bendel) ca observator al RPR la sesiunea ONU din toamna anului 1948 (ANIC, fond CC al PCR – Secția Relații Externe, dosar 10/1948, f. 24-36 – *Raport asupra misiunii de observator al RPR la Adunarea Generală a ONU (21 septembrie-12 decembrie 1948)*). În 1949, Mircea Bălănescu a fost numit director MAE de către Ana Pauker, iar între 1956-1964 a ocupat funcția de ambasador la Paris (ACNSAS, fond SIE, dosar 54528, vol. 1, f. 3 și urm.).

⁷⁷Vezi A.C.N.S.A.S. fond informativ, dosar 151079, vol. I, f. 179: „Animat de interese meschine, materialiste și cuprins de o ură puternică față de regimul democrat-popular din țara noastră, trădătorul de patrie Caftangioglu Vintilă Horia a pregătit un roman defăimător al R. P. R., intitulat *Dumnezeu se află în exil*. Sprijinit de cercurile reacționare din Franța, trădătorul Caftangioglu a participat cu acest roman la concursul pentru premiul *Goncourt* pe anul 1960, ce s-a ținut la Paris, juriul hotărând să-i acorde premiul. În urma acestui fapt, organele noastre au strâns materiale documentare demascatoare, privind activitatea fascistă a trădătorului de patrie Caftangioglu, ce a adus prejudicii atât țării noastre cât și altor state ce au avut de suferit de pe urma fascismului, pe care le-a pus la dispoziția presei franceze prin Ministerul Afacerilor Externe al R. P. R. Fiind publicate în presa franceză, acestea au compromis atât pe trădătorul de patrie Caftangioglu, cât și pe cei care îi acordaseră inițial premiul, punându-i în situația retragerii premiului”; Stelian Tănase, *Vintilă Horia & Premiul Goncourt*, în „Sfera politică”, nr. 153, noiembrie 2010. Dosarul anti-Vintilă Horia fusese pregătit într-o operațiune secretă a Securității și a Uniunii Scriitorilor din România, fiind înaintat presei gauchiste franceze în urma refuzurilor repetate ale lui V. Horia de a *colabora* reprezentanții de la Paris ai regimului comunist După o furibundă campanie de presă promovată de „L'Humanité”, Vintilă Horia a renunțat la premiul Goncourt. Vezi și Corneliu Ciucanu, *Securitatea și exilul românesc anticomunist. Cazul Vintilă Horia*, în Stele Cheptea, Silviu B. Moldovan, *Consecințe ale celui de al doilea război mondial asupra spațiului românesc*, București, Editura Eikon, 2017, pp.389-422.

⁷⁸Vezi Claudio Mutti, *Mircea Eliade, Legiunea și noua inchiziție*, Ediție îngrijită, traducere și cuvânt înainte de Răzvan Codrescu, București, Editura Vremea, 2001, p. 90 și urm.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ *Ibidem*, p.94.

⁸¹ *Ibidem*.

efect, această *nouă inchiziție* avea pretenția de for infailibil și emitea *anateme* asupra intelectualilor români din exil, componenți a *noii generații*⁸². Din postura de victimă a aceleiași conspirații, deslușind diversiunea anumitor medii interesate și dogmatismul intelectualilor de stânga, Vintilă Horia a precizat că „poate nu a sosit timpul lui Eliade și că abia încă peste o generație să izbutim să ni-l facem apropiat din toate punctele de vedere. Țin să accentuez acest lucru deoarece toți, fără excepție, cei din generația mea și a lui Mircea Eliade, am fost obligați de împrejurări să luăm poziție și nu puteam să luăm decât una singură: anticomunismul ca atitudine critică și românismul de cea mai bună calitate, clădit pe cea mai stictă poziție tradițională, care nu se putea să nu treacă prin învățătura holistică a lui Eminescu...**am stat deci toți la dreapta României și nu la stânga ei, cum stăteau cei greșiți cu duhul.** N-am avut nimic de schimbat în credințele noastre, ba dimpotrivă, aș putea spune că evoluția istorică de după 1944, ne-a confirmat în temerile noastre”⁸³.

Bibliografie selectivă

- ANIC., fond Ministerul de Interne, Diverse, dosar 55/1938.
ANIC, fond CC al PCR – Secția Relații Externe, dosar 10/1948
ACNSAS, fond SIE, dosar 54528, vol. 1
A.C.N.S.A.S. fond informativ, dosar 151079, vol. I.
SJANI-fond. Universitatea Iași - Rectorat, dosar 893/1918, 897/1919, 1003/1922,
Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM.), fond 680, Inv.1, dosar 3457
Anastasescu, Fănică, *Profesorul în lagăr* în “Cuvântul”, serie nouă, an XVII, nr. 3 din 16 octombrie 1940.
Anghelinu, Mircea, *Evoluția gândirii teoretice în arheologia din România. Concepte și modele aplicate în preistorie*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2003.
Asandului, Gabriel, *A. C. Cuza. Politică și cultură*, Iași, Editura Fides, 2007.
Averescu, Alexandru, *Răspunderile*, Iași, Editura Ligii poporului, 1918.
Lorenzo Barachi Tua, *La Guardia di Ferro*, Firenze, 1938 (ediția în română, *Garda de Fier*, București, Tipografia „Bucovina”, 1940, ambele ediții au apărut cu o prefață semnată de Mihail Manoilescu).
Băncilă, Vasile, *Noua generație*, în „Gândirea”, an XV, nr. 10, decembrie 1936.
Idem, *Tragicul la Pârvan și tragicul modern*, în vol. *În memoria lui Vasile Pârvan*, București, 1934.
Bădescu, Ilie, *Teoria latențelor*, București, Editura Isogep-Eu, 1997.
Beldiman, Dana, *Armata și Mișcarea Legionară (1927-1947)*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2002.
Botez, Adrian, *Opera scrisă a lui Corneliu Zelea Codreanu – între vizionarism și alchimie națională* - București, Criterion Publishing, 2009.
Bordeiu, Puiu Dumitru, *Mișcarea Legionară în Dobrogea între 1933-1941*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2003.

⁸² *Ibidem*, p. 93; Mircea Eliade, *Texte „legionare” și despre românism*, ed. cit., p. 14 și urm.

⁸³ Mona Maria Vâlceanu, *art. cit.*, p. 20.

- Brădescu, Faust, *Guvernul de la Viena. Continuarea statului român național-legionar*, Madrid 1989.
- Idem, *Cele trei probe legionare. Elemente de doctrină*, București, Editura Majadahonda, 2000.
- Brăileanu, Traian, *Sociologia și arta guvernării. Articole politice*, ediția a II-a, București, 1940.
- Bruja, Radu Florian, *Extrema dreaptă în Bucovina*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2012.
- Bruja, Radu Florian, (coordonator), *Traian Brăileanu. Studii, documente, încercări literare*, Iași, Editura Junimea, 2012.
- Buzatu, Gh., Vlad, Radu-Dan, eds., *Evenimentele din ianuarie 1941 în arhivele germane și române*, I-II, București, Editura Majadahonda, 1998-1999.
- Buzatu, Gh., Ciucanu, Corneliu, Sandache, Cristian. *Radiografia Dreptei Românești (1927-1941)*, Iași, Editura Tipografia Moldova, 2010 (ediția originală, București, Editura FF Press, 1996).
- Cioran, Emil, *Conștiința politică a studențimii*, în „Vreamea”, an IX, nr. 463 din 15 noiembrie 1936.
- Idem, *Dictatura și problema tineretului*, în „Vreamea”, an VII, nr. 358 din 7 octombrie 1934.
- Idem, *Profilul interior al Căpitanului*, în “Glas Strămoșesc” (Sibiu), an VI, nr. 10 din 25 dec. 1940.
- Idem, *Schimbarea la față a României*, București, Editura Humanitas, 1990.
- Ciucanu, Corneliu, *Dreapta românească interbelică. Politică și ideologie*, Iași, Editura Tipografia Moldova, 2009.
- idem, *Mișcarea Legionară în Basarabia*, în “Europa XXI” (revista Centrului de Istorie și Civilizație Europeană. Academia Română-Filiala Iași), vol. XIII–XIX/2004-2005, *României între ruși și sovietici*, Iași, Casa Editorială Demiurg.
- Idem, *Profesorul Traian Brăileanu și conceptual de elită în spațiul cultural-politic al dreptei românești intrenelice*, în Traian Brăileanu, *Sociologia și arta guvernării. Articole politice*, ediție anasatică, Iași, Editura Tipografia Moldova, 2012, pp. I-XLVI.
- Idem, *Războiul din Răsărit și perspectiva tragică a comunizării României reflectate în memorialistica lui Mircea Eliade*, în „Cercetări istorice” (serie nouă), XXX – XXXI (2011 – 2012), Iași, Editura Palatului Culturii, 2012.
- Idem, *Securitatea și exilul românesc anticomunist. Cazul Vintilă Horia*, în Stele Cheptea, Silviu B. Moldovan, *Consecințe ale celui de al doilea război mondial asupra spațiului românesc*, București, Editura Eikon, 2017.
- Idem, *Un doctrinar uitat al dreptei românești interbelice. Profesorul Traian Brăileanu și teoria elitelor*, în „Ioan Neculce”, Buletinul Muzeului de Istorie al Moldovei, XVI-XVIII, 2010-2012.
- Cheptea, Stela, ed., *Horia Sima în fața istoriei. Studii și documente*, Iași, Editura Dosoftei, 1999.
- Christescu, Vasile, *Prăpastie între generații*, în „Axa”, an II, nr. 10 din 9 aprilie 1933.
- Codrescu, Răzvan, *Spiritul Dreptei. Între tradiție și actualitate*, București, Editura Anastasia, 1997.
- idem, *În căutarea Legiunii pierdute*, București, Editura Vreamea, 2001.
- Cuza, A. C., *Mișcările studențești și cauzele lor*, București, Tipografia și legătoria de cărți „Deliormanul”, 1925.
- Idem, *Numerus clausus*, București, Editura Ligii apărării Național Creștine, 1924.

Deaconu, Daniel, *Realitatea unui mit: Corneliu Codreanu*, Iași: Timpul, Piatra Neamț: Cetatea Doamnei, 2009.

Deleanu, Pavel Costin, *Clipa de față a tineretului românesc*, în „Idea românească”, an I, nr. 2-4, iunie-august 1935.

Dragne, Fl., *Cu privire la organizațiile de masă create, conduse sau îndrumate de PCR*, în „Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă CC al PMR”, București, nr. 6/1964.

Dragnea, Radu, *Generația neamului și generația statului*, în „Axa”, an I, nr. 2, din 10 noiembrie 1932.

Eliade, Mircea, *De ce cred în biruința Mișcării Legionare*, în „Buna Vestire”, anul I, nr. 244 din 17 decembrie 1937.

Idem, *De unde începe misiunea României*, în „Vremea”, an X, nr. 477, 28 februarie 1937.

Idem, Ion Moța și Vasile Marin, în „Vremea”, anul VIII, nr. 427 din 24 ianuarie 1937.

Idem, *Itinerariul spiritual (Linii de orientare)*, în „Cuvântul”, an. III, nr. 857 din 6 septembrie 1927.

Idem, *Între Occidentalism și autohtonism*, în „Da și Nu”, an I, nr. 2 din 5 martie 1936.

Eliade, Mircea, *Memorii. Recoltele solștiului*, vol. II, (1937-1960), Ediție și cuvânt înainte de Mircea Handoca, București, Editura Humanitas, 1991.

Idem, *Noua aristocrație legionară*, în „Vremea”, anul IX, nr. 522 din 23 ianuarie 1938.

Idem, *Piloții orbi*, în „Vremea”, anul VIII, nr. 505, 19 septembrie 1937.

Idem, *Profesorul Nae Ionescu în “Vremea”*, IX, nr.463 din 15 noiembrie 1936.

Idem, *Restaurarea demnității românești*, în „Vremea”, an VIII, nr. 403, 1 septembrie, 1935.

Idem, *Revoluția creștină*, în „Buna Vestire”, an I, nr. 100, 27 iunie 1937.

Idem, *România în eternitate*, „Vremea”, an VII, nr. 409, 13 octombrie 1935.

Idem, *România în eternitate*, „Vremea”, an. IX, nr. 444, 5 iulie 1936.

Idem, *Texte „legionare” și despre românism*, ediție și cuvânt înainte de Mircea Handoca, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001.

Escolar, T., Nieto, J., *Vida y doctrina de C.Z. Codreanu*, Madrid, 1944;

Evola, Julius, *Naționalism și asceză. Reflecții asupra fenomenului legionary*, Alba Iulia-Paris, Editura Fronde, 1998.

Fleşeriu, Ion, Amintiri, Madrid, 1977.

Gyr, Radu, *Suferință, jertfă și cântec*, în *Guardia di Ferro, Al passo con l' Arcangelo. Ritmi legionari*, Editioni all' insegna del Veltro, Parma 1982.

Guirad, Paul, *Codreanu et La Garde de Fer*, Paris, 1940; ed. a II-a, München, Colecția “Dacia”, 1966; ed. a III-a București, Editura Majadahonda, 1998.

Klaus Charlé, *Die Eiserne Garde*, Berlin-Wien, 1939.

Heinen, Armin, *Legiunea “Arhanghelul Mihail”. Mișcare socială și organizație politică. O contribuție la problema fascismului internațional*, București, Humanitas, 1999, pp. 75-77 (ediția originală, München, 1986).

Horia, Vintilă, *Misiunea tinerei generații*, în „Universul literar” an XLVII, nr. 29 din 3 septembrie 1938.

Horia, Vintilă, *Revoluția spirituală*, în „Sfarmă Piatră”, II, nr. 42 din 10 septembrie 1936.

Ioniță, Gh., *Liga contra prejudecăților, organizație de masă legală condusă de PCR*, în „Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă CC al PMR”, București, 1971, p. 79;

idem, *Pentru Front Popular Antifascist în România. Organizații democratice legale create, conduse sau aflate sub influența PCR (1935-1938)*, București, 1971.

Ionescu, Nae, *De la “Sămănătorul” la noul stat românesc*, în “Cuvântul”, anul VI, nr. 1907, 13 august 1930.

Idem, *Promoția Neculai Iorga*, în “Cuvântul”, an VII, nr. 2194, 1 iunie 1931.

Idem, *Neculai Iorga* în “Ideea Europeană”, nr. 68, 6-21 iunie 1921.

Lavric, Sorin, *Noica și Mișcarea Legionară*, București, Editura Humanitas, 2007.

Lepădatu, Adrian Gabriel, *Mișcarea legionară: mit și realitate*, Chișinău, Editura Cartier, 2005.

Marin, Vasile, *Crez de generație*, ediția a IV-a, București, 1941.

Marin, Vasile, *Generația nouă și statul etnic*, în „Axa”, an II, nr. 9 din 19 martie 1933.

Mezdrea, Dora, *Nae Ionescu. Biografia*, vol. III, Brăila, Editura Istros-Muzeul Brăila, 2005.

Moța, Ion I., *Cranii de lemn. Articole 1922-1936*, ediția a VI-a, București, Editura Mișcării Legionare, 1940.

Mutti, Claudio, *Mircea Eliade, Legiunea și noua inchiziție*, ediție Răzvan Codrescu, București, Editura Vremea, 2001.

Mute, Claudio, *Penele Arhanghelului. Intelectualii români și Garda de Fier (Nae Ionescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica, Vasile Lovinescu)*, prefață Philippe Baillet, traducere Florin Dumitrescu, ediție îngrijită și postfață de Răzvan Codrescu, București, Editura Anastasia, 1997.

Nagy-Talavera, Nicholas M., *The Green Shirts and the Others. A History of Fascism in Hungary and Romania*, Stanford, Hoover Institution Press, 1970, p. 294. Lucrarea a fost tradusă și în românește la București, Editura Hasefer, 1996.

Nicolau, Mircea, *Vasile Christescu: Un istoric de seamă și erou*, în „Gazeta de Vest”, Timișoara, februarie 1994.

Noica, C., *Nae Ionescu și spiritul de școală*, în „Convorbiri literare”, an LXXVI, nr. 5-6, mai-iunie 1943.

idem, *Nae Ionescu*, în „Buna Vestire”, seria a doua, an III

Nolte, Ernst, *Three Faces of Fascism. Action Française. Italian Fascism. National Socialism*, New York, New American Library, 1979.

Panaiteșcu, P. P., *Nae Ionescu și Universitate din București* în “Cuvântul”, serie nouă, an XVII, nr. 12 din 25 octombrie, 1940.

Panaiteșcu, P. P., *Pagini de Jurnal*, Cluj, 1974.

Panini-Finotti, A., *La Guardia di Ferro*, Firenze, 1938.

Panini-Finotti, A., *Da Codreanu a Antonescu. Romania di ieri e di oggi*, Verona, 1941.

Pavel, Sorin, Nistor, Ion, Marcu-Balș, Petre, *Manifestul Crinului Alb*, în „Gândirea”, nr. 8-9, 1928.

Pârvan, Vasile, *Datoria vieții noastre.. Două lecții inaugurale*, ed. a III-a, cu o prefață semnată de Tudor Vianu, intitulată „Vasile Pârvan și concepția tragică a existenței”, București, Editura Univers, 1999.

Pârvan, Vasile, *Idei și forme istorice*, București, 1920.

Pârvan, Vasile, *Scrieri*, București, 1981.

Polihroniade, Mihail, *Generația tânără și ritmul mondial*, în „Azi”, an II, nr. 1, ianuarie 1933.

Prundeni, I. P., *Nae Ionescu*, în “Porunca vremii”, an IV, nr. 176 din 16 octombrie 1940.

Racoveanu, Gheorghe, *Mișcarea Legionară și Biserica. Omenia și frumusețea cea dintâi*, ed. a II-a, Filipești-Târg, 2002, pp. 38-44.

Racoveanu, George, *Omul*, în „Cuvântul”, serie nouă, an XVII, nr. 55, din 7 decembrie 1940.

Racoveanu, George, *Nae Ionescu: Profesorul nostru* în „Țara și Exilul”, an I, nr. 1, iunie, 1965.

- Rallo, Michelle, *România în perioada revoluțiilor naționale din Europa (1919-1945)*, București, 1993.
- Rogger, Hans, Weber, Eugen, *Dreapta europeană. Profil istoric*, (trad. Iulian Mercea), București, Ed. Minerva, 1995.
- Roncea, Victor, Buzatu, Gh., eds., *Documente din arhiva Corneliu Zelea Codreanu*, vol. I-XXVI, Iași, Editura Tipo Moldova, 2012.
- Randa, Alexandru, *Vasile Pârvan și ritmul istoriei*, conferință susținută la Madrid, vezi „Buletinul informativ”, nr. 3, an 1954.
- Roșu, Nicolae, *Dialectica naționalismului*, București, Editura “Cultura Națională, 1937,
- Saleo, E., *Mussolini e Codreanu*, Palermo, 1942; Jérôme et Jean Tharaud, *L’envoyé de l’Archange*, Paris, 1939.
- Sandache, Cristian, *Istorie și biografie. Cazul Corneliu Zelea Codreanu*, București, Editura Mica Valahie, 2005.
- Sandu, Traian, *Istoria Gărzii de Fier. Un fascism românesc*, Chișinău, Editura Cartier, 2019.
- Schmitt, Oliver Jens, *Corneliu Zelea Codreanu. Ascensiunea și căderea “Căpitanului”* (traducere de Wilhelm Tauwinkl), București, Humanitas, 2017.
- Scrima, Andrei, *Cuvinte târzii și nepotrivite despre Nae Ionescu*, “Prodromos”, Freiburg, 1970.
- Scurtu, Ioan, *Din viața politică a României. Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc, 1918-1926*, Editura Litera, București, 1975.
- Scurtu, Ioan, *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*, vol. II-VII, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2000-2007.
- Scurtu, Ioan, *Totalitarismul de dreapta în România. Origini manifestări evoluție (1919-1927)*, vol. I, București, INST, 1995.
- Scurtu, Ioan, Buzatu, Gh., *Istoria Românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, Editura Paideia, 1999.
- Sima, Horia, *Antologie legionară. Opera publicistică, 1950-1992*, vol V, Miami Beach, Florida, USA, Colecția “Omul nou”!, 1994.
- Sima, Horia, *Guvernul Național Român de la Viena*, Madrid, Editura Mișcării Legionare, 1993.
- Sima, Horia, *Nae Ionescu*, în „Țara și Exilul”, an I, nr. 1, iunie 1965.
- Someșan, Maria, *Mișcarea studențească din 1922*, Anuarul Institutului de Istorie Recentă, vol. I, 2002.
- Stamatu, Horia, *Lirismulul existenței tragice în opera lui Vasile Pârvan*, în Colecția „Țara și Exilul”, an XII, 1975-1976.
- Stoicănescu, Constantin, *Istoricul Vasile Pârvan, precursorul*, în „Cuvântul”, serie nouă, nr. 42, 24 noiembrie 1940.
- Stoicănescu, Constantin, *Profesorul, ibidem*, nr. 8 din 21 octombrie, 1940; idem, *Convertire și jertfa Profesorului*, în “Almanahul Cuvântul”, 1941.
- Tănase, Tiberiu, *Fetele monedei. Mișcarea legionară între 1941-1948*, București, Editura Tritonic, 2010.
- Treptow, Kurt, Buzatu, Gh., „Procesul” lui Corneliu Zelea Codreanu (Mai, 1938), Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1994.
- Vâlceanu, Mona Maria, *Eliade după Eliade: România în eternitate*, în “Biblioteca Bucureștilor”, Anul XV, nr. 3 – martie 2012.

- Veiga, Francisco, *Istoria Gărzii de Fier. 1919-1941. Mistica ultranaționalismului*, București, Editura Humanitas, 1993.
- Vulcănescu, Mircea, *Generație*, în „Criterion”, anul I, nr. 3-4, 15 noiembrie-15 decembrie 1934.
- Vulcănescu, Mircea, *Nae Ionescu. Așa cum l-am cunoscut*, București, Humanitas, 1992.
- Zamfirescu, Dragoș, *Legiunea Arhanghelul Mihail de la mit la realitate*, București, Editura Enciclopedică, 1997.
- Zelea Codreanu, Corneliu, *Pentru legionari*, vol.I, Sibiu, Editura „Totul pentru Țară”, Tipografia Veștemean, 1936.
- Zub, Alexandru, *Cunoaștere de sine și integrare*, Iași, Editura Junimea, 1986.
- Zub, Alexandru, *Istorie și istorici în România interbelică*, Iași, Editura Junimea, 1989.
- Zub, Alexandru, *Vasile Pârvan. Efigia cărturarului*, Iași, Editura Junimea, 1974.
- Weber, Eugen, *Varieties of Fascism. Doctrines of Revolution in the Twentieth Century*, Princeton, Toronto, New York, London, D. Van Nostrand Co. Inc., 1964.